

La nostàlgia crea monstres

PEP PRIETO

Periodista

Fa gairebé tres dècades, Steven Spielberg, enaltit definitivament gràcies a l'acaparador èxit d'*E.T.*, produïa una sèrie de pel·lícules que aconseguien una gran acollida de públic però topaven amb el recel de la crítica, que les rebia com a operacions comercials d'un home disposat a monopolitzar la indústria nord-americana. Ara, i sobretot arran de pel·lícules com *Súper 8*, aquells films són reivindicats com a influències decisives de tota una generació i, en alguns casos, com a obres majors de la producció cinematogràfica del seu temps. Què ha passat, en aquests vint-i-llargs anys, perquè films com *Regreso al futuro*, *Los Goonies*, *Gremlins* o *El secreto de la pirámide* hagin adquirit una nova dimensió crítica?

Una de les principals raons és, segurament, que el crític d'ara era aleshores un dels nens que gaudia infinitament amb aquelles faules sobre infants i joves abocats a aventures i enigmes que contenien, en la seva resolució, la perfecta metàfora de l'imminent salt a la maduresa. Però tampoc no es pot obviar que Spielberg, un visionari indiscutible, va saber captar l'essència d'una determinada mirada i projectar-la cap al futur: al capdavant, la majoria de les produccions abans esmentades, i d'altres que mereixen la mateixa atenció, tracten sobre les profundes transformacions d'una era i la necessitat d'apel·lar a la imaginació per afrontar-les. I totes elles, a més, comparteixen una mateixa idea sobre la innocència, sobre la mirada infantil i els seus clars obscurs, i tractaven un "trauma" o una veritat sobreentesa de la infància i l'adolescència.

L'aventura de créixer

Repassem. *Los Goonies*, la menys lluïda però la més emblemàtica de les pel·lícules ara reivindicades, versava sobre uns nens que buscaven el tresor d'un vaixell pirata per poder salvar les seves llars dels especuladors urbanístics; *Gremlins* era una faula sobre la responsabilitat disfressada de sinistre conte nadalenc, una paràbola sobre la por al diferent i la perversitat implícita en els bons sentiments; *El secreto de la pirámide* se servia dels anys adolescents de Sherlock Holmes per reflexionar sobre la seva mitologia i, de passada, extrapolar tan icònic personatge als conflictes emocionals dels espectadors joves dels 80; i *Regreso al futuro* desconstruïa magistralment la comèdia d'embolics clàssica per oferir una edípica mirada a les divergències paternes i la seva influència en la configuració de l'individu. D'aquella dècada no es poden obviar altres films que, tot i no comptar amb el paraigua de Spielberg, contenien no poques coincidències formals i conceptuals amb les seves produccions. Potser la millor i més vigent és *Cuenta conmigo*, la recerca d'un cadàver com a símbol itinerant del dolorós trànsit a la vida

adulta, però també convé destacar *Una pandilla alucinante*, la desarmant aventura d'un grup de nens enfrontats als monstres clàssics de la Universal (i que, en certa manera, s'erigia en estampa del final de dècada) o la imprescindible *Exploradores*, la crònica del desencís de tres amics que, tot cercant vida extraterrestre, topen amb l'evidència que hi ha infants a totes les galàxies.

***Súper 8* ajudarà a reivindicar el cinema infantil i juvenil dels 80, però el supera àmpliament en la seva conciliació de l'esperit aventurer amb un ambiciós discurs dramàtic que ratlla la metalingüística.**

En aquesta tensió entre intimisme i espectacle hi ha la grandesa d'un film que acabarà essent vist i analitzat amb la mateixa efervescència amb què mirem ara determinades produccions de Spielberg

Hi ha, en tots aquests títols, una coincidència temàtica: l'absència de pare o mare, o d'ambdós, com a eix moral de la història. És en la recerca del progenitor, o en la necessitat de fugir-ne, que els personatges esdevenen demiürs de la seva assumptió del pas del temps i, en conseqüència, de la presa de consciència de la vida adulta. Un tema, aquest, que és transversal a la filmografia del propi Spielberg i que tindria a veure amb l'apuntat canvi de percepció que s'ha produït sobre aquestes pel·lícules: els fills que s'hi identificaven als 80 són ara els pares que proven de recuperar la seva mirada infantil. Per tant, aquests films s'han revaloritzat perquè tenen alguna cosa de mirall en moviment, de càmera lúcida de Barthes, en tant que projecten a l'espectador de 30 anys una imatge molt nítida de qui era, de qui aspirava a ser i de qui és ara. I això tant fa dibuixar un somriure de complicitat com genera l'amargura del "*tempus fugit*".

La mirada del monstre

Dirigida per J.J. Abrams i produïda per Spielberg, *Súper 8*, sens dubte una de les millors pel·lícules de 2011, s'ha venut partint d'un equívoc. S'ha insistit molt a comparar-la amb les produccions de Spielberg dels 80, i és veritat que hi entronca des d'un punt de vista estrictament argumental, però la seva essència és molt diferent per dos motius prou significatius. El primer, perquè la veritable "*alma mater*" d'aquest film és *E.T.*, amb la qual comparteix estructura i una determinada visió de la vida en comunitat; i segon, com molt bé apuntava el crític Àngel Quintana, perquè Abrams, a diferència del seu mentor, no està tan interessat en saber on van els

Fotograma de *Súper 8*, un exercici de nostàlgia en tota regla.

morts com en les seqüeles que aquests deixen en els vius. L'Elliott d'*E.T.* veu en l'extraterrestre amb característiques de pantocràtor la superació de la por a la Mort perquè encarna, en la seva messiànica elevació final, la promesa d'un Més Enllà, la promesa d'una transcendència de la vida terrenal que Spielberg identifica amb el fet de créixer. No cal oblidar que *E.T.* és abandonat a la seva sort a la Terra per un pare intuït però invisible, transita entre els homes, mor, ressuscita i ascendeix als cels després d'obrar "miracles" que convencen tothom, grans i petits, de la seva existència. A *Súper 8*, en canvi, no hi ha res de messiànic en el monstre alienígena, ni en el seu *alter ego* terrenal, sinó la història d'un nen que no pot escapar del record de la seva mare morta i converteix la ficció en el refugi del seu temor a afrontar-ho. És per això que Abrams vincula les filmacions casolanes en *Súper 8* que testimonien el pas de la mare pel món dels vius amb la pel·lícula (no en va sobre morts vivents) que roda amb els seus amics de l'escola: vida i mort en una mateixa textura visual per reivindicar el poder de la ficció per espantar els fantasmes i trobar la veritable identitat.

La càmera domèstica amb què roden els nens és, com el monstre a què han de fer front, un símbol del salt a la maduresa a partir del moment que la irrupció de la mort esfondra els fonaments de la infantesa. En Abrams, la nostàlgia no és, en cap cas, un bàlsam, sinó la representació espectral de la pèrdua. En una de les escenes més arriscades de la pel·lícula, el protagonista, Joe Lamb (Joel Courtney, tot un descobriment), s'acara amb la bèstia extraterrestre i aquesta dibuixa una mirada "humana" que s'equipara amb la de la mare absent. És a dir, que aquest alienígena que sembla destrucció per tornar a casa és una metàfora de la força destructora de la nostàlgia i de la necessitat de deixar marxar els morts. El misticisme d'*E.T.*, doncs, transmutat en un conte de vora del foc que Abrams filma amb la passió juvenil del que ha entès que el cinema que el va fer créixer és una eina molt vigent per explicar històries, sense que això suposi incorre en una calcomania ni, per descomptat, que no se'l pugui subvertir. *Súper 8*, doncs, ajudarà a reivindicar el cinema infantil i juvenil dels 80, però el supera àmpliament en la seva conciliació de l'esperit aventurer amb un ambiciós discurs dramàtic que ratlla la metalingüística. En aquesta tensió entre intimisme i espectacle hi ha la grandesa d'un film que acabarà essent vist i analitzat amb la mateixa efervescència amb que mirem ara determinades produccions de Spielberg.

I quins seran, a banda de *Súper 8*, les pel·lícules comercials que d'aquí a 20 o 30 anys seran reivindicades com a influències decisives de tota una generació? És probable que el pastís se'l reparteixin les produccions de Pixar i les adaptacions més lluïdes de còmics de superherois, però també cal recordar la resta de pel·lícules dirigides o produïdes pel mateix Abrams (amb *Star Trek* i *Monstruoso* al capdavant) i, per més que no s'adscriu al gènere fantàstic, les magnífiques comèdies de la factoria de Judd Apatow i del tàndem format per Simon Pegg i Nick Frost. I a casa nostra sempre ens quedarà *Herois*, la desigual però valenta pel·lícula de Pau Freixas, que se situa en un hipnòtic terme mig entre el drama costumista, el relat d'autoco-neixement i els enigmes de la maduresa que tan bé il·lustrava Rob Reiner a *Cuenta conmigo*. ■